https://doi.org/10.53656/for2026-02-01

РОДИТЕЛСКИТЕ СТИЛОВЕ НА ВЪЗПИТАНИЕ И ТЯХНОТО ЗНАЧЕНИЕ ЗА УСВОЯВАНЕТО НА ЕЗИЦИ В РАННА УЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ

Весела Божкова
Югозападен университет „Неофит Рилски“ (България)

Резюме. Изследването разглежда влиянието на родителските стилове на възпитание върху социалната и езиковата адаптация на деца в начална училищна възраст. Теоретичните постановки и емпиричните данни показват, че подкрепящите и диалогичните модели на семейно взаимодействие създават условия за самоувереност, положителна мотивация и готовност за участие в езикови дейности, докато авторитарните и контролиращите практики водят до страх от грешки, ниска самооценка и затруднена комуникация. Проучването е осъществено сред родители на 30 деца на 10-годишна възраст чрез анкетен метод. Анкетата съдържа 10 въпроса, адаптирани от утвърдени класификации на родителски стилове, и демонстрира задоволителна надеждност ($\alpha = 0.74$). Резултатите сочат, че около 65% от родителите проявяват подкрепящо поведение, докато 45% използват авторитарни стратегии, като значителна част комбинират различни подходи. Анализът потвърждава, че подкрепящите практики са свързани с положителна социално-езикова адаптация, а авторитарните водят до обратен ефект спрямо очакваната „необходима дисциплина“. Изследването подчертава ролята на културните особености и очертава практическа необходимост от партньорство между училище и семейство чрез родителски обучения и съвместни инициативи. Въпреки ограниченията, свързани с малката извадка и самооценъчния характер на данните, резултатите допринасят за по-доброто разбиране на връзката между семейната динамика и ранното чуждоезиково обучение.

Ключови думи: родителски стилове; социална адаптация; езиково развитие; авторитарно възпитание; подкрепящи стратегии; начална училищна възраст

Изследванията в областта на педагогиката и психологията показват, че родителските стилове на възпитание са ключов фактор за социалното, когнитивното и езиковото развитие на детето (Sanvictores & Magda, 2022; Han & Yan, 2025). Те определят не само емоционалната стабилност и социалната адаптация, но и нагласите към ученето, включително готовността за усвоява-

не на чужди езици (Andonova, 2025; Ri-an Kyra, Cayaban & Cano, 2025). Теоретични и емпирични проучвания подчертават, че подкрепящата, диалогична семейна комуникация изгражда позитивна мотивация, увереност и готовност за участие в езикови и културни взаимодействия още в началните класове (Valentinova, 2025; Stanoeva, 2022). Обратното – авторитарните и контролиращи практики се свързват със затруднена комуникация, ниска самооценка и слаба мотивация, което затруднява овладяването на нов език (Andonova, 2021; Ester, 2022).

Макар западната литература да отделя значително внимание на взаимовръзките между семейната среда, емоционалното развитие и овладяването на език (Sanvictores & Magda, 2022; Han & Yan, 2025), сравнително малко проучвания разглеждат конкретно влиянието на родителските стилове върху чуждоезиковото обучение в български контекст (Andonova, 2025; Valentinova, 2025). Това създава необходимост от изследвания, които да съчетаят теоретичен и емпиричен анализ и да очертаят спецификата на българската образователна и семейна среда.

Настоящото изследване има за цел да запълни тази празнина, като анализира влиянието на семейните фактори върху социалната и езиковата адаптация на деца на възраст 10 години. Фокусът е върху доминиращите родителски стратегии и тяхното въздействие върху мотивацията и увереността на детето при усвояването на чужд език. За тази цел се съчетава теоретичен анализ с анкетно проучване сред родители, което изследва предпочитаните от тях възпитателни подходи и отражението им върху готовността на децата за комуникация и езиково учене. Подобен подход е в съответствие с новите педагогически парадигми, които акцентират върху сътрудничеството между родители и училище (Valentinova, 2025; Stanoeva, 2022). По този начин изследването се стреми да идентифицира подкрепящите практики в семейната среда, които стимулират ранното овладяване на чужди езици, и да очертае препоръки за родители и учители, насочени към подобряване на езиковите и комуникативните компетентности на децата.

Методология

I. Извадка

Изследването обхваща родители на 30 деца, обучаващи се в основно училище в България. Децата са на 10-годишна възраст, като 18 от тях са момичета и 12 – момчета. Анкетата е попълнена от един родител на всяко дете, като участниците са подбрани чрез целево подбрана извадка – включени са всички, които присъстват на специално организирана родителска среща и изразяват съгласие да участват. Този начин на подбор ограничава възможността резултатите да се генерализират към по-широка популация, но позволява да се очертаят тенденции и модели на родителско възпитание. На всички учас-

тници е предоставена информация за целите на проучването и е осигурена анонимност на данните; родителите дават писмено съгласие за участие, което съответства на етичните изисквания за изследвания с човешки субекти.

II. Инструменти

Основният инструмент е анкета, разработена за целите на проучването, съдържаща 10 въпроса, организирани в тематични блокове. Въпросите са съобразени с утвърдените стилове на родителско възпитание, описани от Баумринд (авторитарен, авторитетен, разрешителен, неангажиран), като за нуждите на изследването са адаптирани и допълнителни категории, използвани в педагогическата практика (например обяснителен, компромисен, съдействащ, съчувстващ). Подобен подход е в съответствие с актуални изследвания, които подчертават, че родителските стратегии оказват съществено влияние върху социалното и когнитивното развитие на децата (Sanvictores & Magda, 2022; Han & Yan, 2025). Всеки участник отбелязва предпочитания си начин на реагиране в конкретни проблемни ситуации и преценява как това се отразява на поведението и езиковите нагласи на детето. Анкетата е оценена от университетски специалисти по педагогика и психология за съдържателна валидност. Надеждността е проверена пилотно върху малка група родители и е измерена с коефициент α на Кронбах ($\alpha = 0.74$), което показва удовлетворително ниво на вътрешна консистентност.

III. Процедура

Събирането на данните е проведено през месец май 2025 г. по време на специално организирана родителска среща в училището. Класният ръководител представя целите и анонимния характер на проучването, след което раздава анкетните бланки. Родителите попълват анкетата самостоятелно, без времево ограничение, и имат възможност да задават уточняващи въпроси. Събраните данни се съхраняват в електронен формат при спазване на принципите на конфиденциалност.

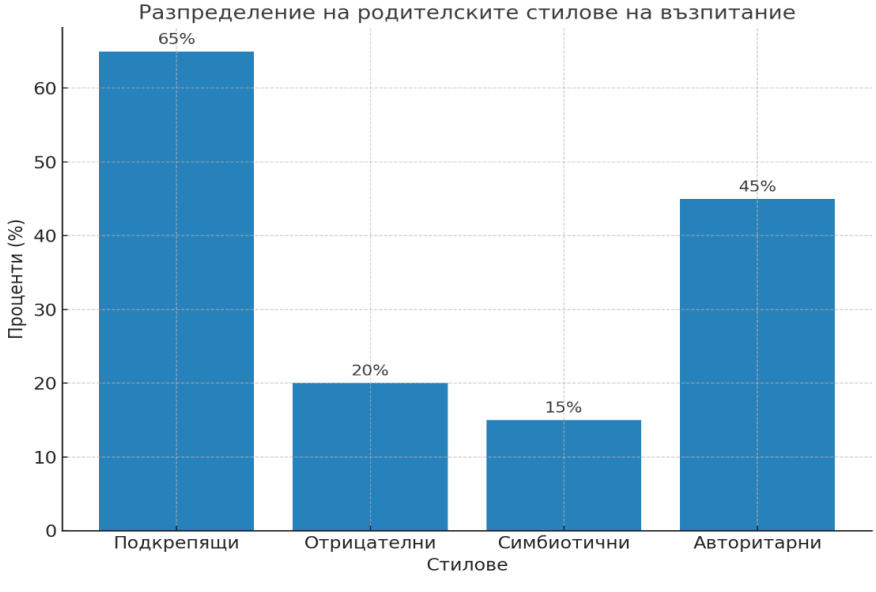
IV. Методи за анализ

Данните са обработени чрез описателна статистика – честоти и процентни дялове – за да се представи разпределението на отговорите по различните въпроси. За да се установят зависимости между стиловете на родителско възпитание и проявите на социална и езикова адаптация, са изчислени хи-квадрат тестове за независимост за категориални данни и корелационни коефициенти на Спиърман. Подобен аналитичен подход е в съответствие със съвременни изследвания, които комбинират описателни и корелационни методи при изучаване на връзката между родителски практики и езиково развитие (Ri-an Kyra et al., 2025). Резултатите се представят чрез графики и таблици, които илюстрират основните тенденции и различия.

Резултати

Трябва да се подчертае, че представените проценти отразяват основни тенденции в родителските възпитателни практики, а не строго разграничени категории. Част от анкетираните родители комбинират елементи от различни стилове, поради което данните не са напълно взаимно изключващи се. Тази особеност следва да се има предвид при интерпретацията на резултатите.

Анкетното проучване с 30 родители очерта няколко характерни модела на възпитателно поведение и тяхното отражение върху социалното и езиковото развитие на децата. Анализът показва, че приблизително две трети от родителите (около 65%) проявяват подкрепящо отношение, като насърчават комуникацията чрез емпатия и диалог и се стремят да прекарват време с детето си. Около 20% от анкетираните изразяват отрицателни нагласи, свързани с недоверие и дистанцираност, а около 15% изграждат свръхзависими („симбиотични“) отношения, при които се наблюдават трудности при справяне с дисциплинарни ситуации. Значителен дял родители (около 45%) демонстрират авторитарни нагласи – изискване за безусловно послушание, използване на наказания и силен контрол. Трябва да се уточни, че тези проценти не са напълно взаимно изключващи се, тъй като отделни родители комбинират елементи от различни стратегии, например съчетават подкрепящо поведение с периодични авторитарни реакции (вж. фигура 1).

Фигура 1. Разпределение на родителските възпитателни стилове сред анкетираните родители

По отделните тематични ядра резултатите показват следното.

Неприемане – родители, които проявяват емоционално отхвърляне (въпроси 8 и 9), имат деца с по-високо чувство на вина (тенденция по-често при момичетата) или раздразнителност и липса на уважение (тенденция по-често при момчетата).

Сътрудничество – интересът към плановете и потребностите на детето (въпроси 5 и 6) обикновено стимулира позитивни резултати, но понякога води до прекомерно доверие към непознати и засилена самокритичност при момичета, както и до дистанцираност при момчетата в конфликтни ситуации.

Междуличностна дистанция – стиловете на общуване (въпроси 4 и 10) се свързват с прекомерна самостоятелност и ограничена емпатия; момичетата по-често проявяват отчуждение, а момчетата – склонност към прекалена независимост.

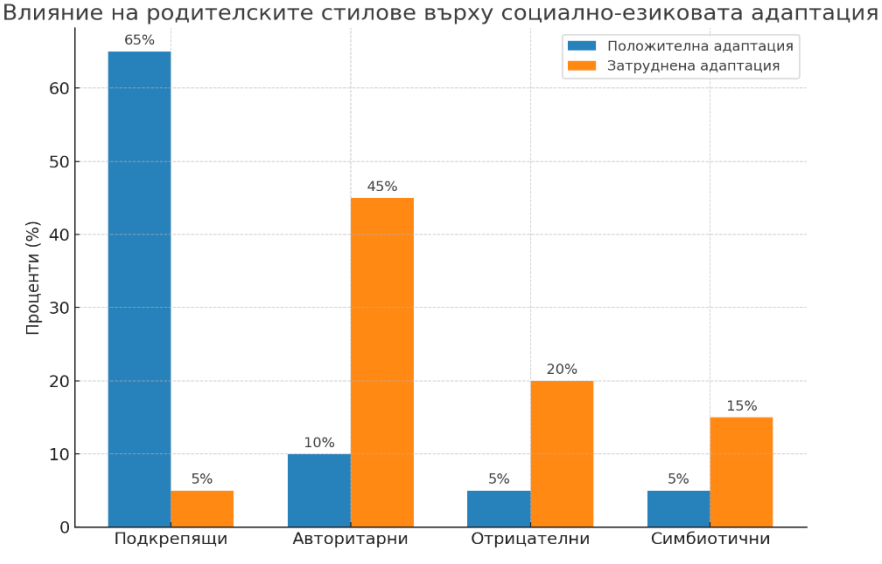
Крайно контролиращо поведение – изискването за безусловно подчинение (въпроси 1 – 3) води до строго формирани привички и навици (по-често при момичетата) или до стремеж за доминиране и пренебрегване на чуждото мнение (по-често при момчетата).

Фигура 2. Прояви при различни родителски стилове според пола на децата

Тези данни показват, че макар значителна част от родителите да прилагат подкрепящи и съдействащи стратегии, авторитарните нагласи остават силно разпространени и влияят негативно върху социалната и езиковата адаптация. Децата на родители, които използват диалогичен и емпатичен стил, демонстрират по-голяма готовност за участие в учебни дейности, включително в часовете по чужд език, както и по-висока социална адаптивност.

За да се изясни връзката между възпитателните подходи и проявите на социално-езикова адаптация, данните бяха обединени в две групи – „положителна адаптация“ и „затруднена адаптация“. Резултатите показват, че децата на родители с подкрепящ и диалогичен стил се включват по-активно в учебни дейности и демонстрират по-висока увереност, докато при авторитарните стратегии се наблюдават повече трудности в комуникацията и интеграцията. Тази зависимост е онагледена във **фигура 3**.

Фигура 3. Влияние на родителските стилове върху социално-езиковата адаптация на децата: процент родители по стилове, които се свързват с положителна или затруднена адаптация

Дискусия

Получените резултати ясно показват, че родителските стратегии на възпитание имат пряко отражение върху социалното и езиковото развитие на децата. Около две трети от анкетираните родители (65%) прилагат подкрепящи

и диалогични модели, които насърчават сътрудничеството, емпатията и комуникацията в семейството. Децата на тези родители демонстрират по-висока увереност, готовност за участие в езикови дейности и умения за сътрудничество (Sanvictores & Magda, 2022; Han & Yan, 2025). Обратно, значителен дял родители (около 45%) проявяват авторитарни нагласи, свързани с контрол и наказания, което води до повишен страх от грешки, по-ниска самооценка и затруднения в социалната и езиковата адаптация (Ri-an Kyra, Cayaban & Cano, 2025).

Тези данни се вписват в теоретичната рамка на Баумринд, която подчертава положителното влияние на авторитетния и подкрепящ стил върху когнитивното и социалното развитие, както и в екологичния модел на Бронфенбренер, според който семейната среда е ключов микросистемен фактор за развитието на детето. Съответствия се наблюдават и с международни изследвания, които съобщават за негативното въздействие на авторитарните практики върху мотивацията за учене и езиковата активност (Chaparro & Zuffiano, 2016; Andonova, 2025, Marinova-Mitova, 2024).

Културните особености също оказват влияние: част от родителите възприемат авторитарния подход като традиционно „дисциплиниращ“ и дори като „необходима дисциплина“ (Valentinova, 2025). Настоящото изследване обаче показва, че тази нагласа води до обратен ефект спрямо очакванията – вместо ред и устойчивост тя поражда несигурност, страх от грешки и затруднена социално-езикова адаптация. Именно подкрепящите стратегии, основани на доверие, диалог и емпатия, се свързват с по-добра езикова и социална адаптация (Stanoeva, 2022). Това културно разнообразие подчертава необходимостта от чувствителност при интерпретирането на стиловете на възпитание и тяхното отражение върху езиковото развитие.

Практическите последствия за чуждоезиковото обучение са особено значими. Учителите и училищните психолози трябва да насърчават сътрудничеството между семейството и училището, като въвеждат родителски обучения, насочени към позитивна обратна връзка, емпатия и изграждане на доверие (Gyuorova, 2018; Andonova, 2025). Създаването на мостове между домашната и училищната среда може да повиши мотивацията и самоувереността на децата, да улесни тяхната социална интеграция и да подпомогне формирането на устойчиви комуникативни умения на чужд език. Подобни препоръки съответстват на резултатите на Mladenova (2024), която показва, че активното участие на родителите е ключово за преодоляване на трудностите и за откриване на нови ползи от ранното овладяване на втори език.

Изследването обаче има и ограничения, произтичащи от малкия размер на извадката и използването на самооценъчни данни. Това налага бъдещи проучвания да обхващат по-големи и по-разнообразни групи, както и да се

комбинират количествени и качествени методи, включително наблюдения и тестове за езиков напредък (Ri-an Kyra, Cayaban & Cano, 2025). Подобни изследвания биха могли да предложат по-задълбочено разбиране за сложните връзки между семейната динамика и чуждоезиковото обучение.

Резултатите убедително потвърждават, че подкрепящите и диалогични родителски практики са решаващ фактор за успеха на децата в усвояването на чужди езици. Взаимодействието между родители и учители, основано на доверие и сътрудничество, може да създаде оптимална среда за езиково и социално развитие, която да подготви децата за активна комуникация в съвременния глобален контекст.

Заключение

Настоящото изследване показва, че родителските стилове на възпитание оказват пряко и съществено влияние върху усвояването на чужди езици в начална училищна възраст. Подкрепящите и сътрудничещи модели на взаимодействие създават условия за самоувереност, мотивация и активност в езиковите дейности, докато авторитарните и пренебрежни подходи пораждат страх от грешки, ниска самооценка и ограничават участието на децата в учебния процес. Част от родителите възприемат авторитарния стил като форма на „необходима дисциплина“, но резултатите ясно показват, че това води до обратен ефект – вместо ред и устойчивост, то поражда несигурност и затруднена социално-езикова адаптация. Именно подкрепящите стратегии, основани на доверие и диалог, се свързват с по-добра езикова адаптация и по-успешно усвояване на чужди езици.

Успешното чуждоезиково обучение изисква съзнателна подкрепа от страна на родителите и партньорство между училище и семейство. Атмосфера на уважение и доверие у дома насърчава детето да експериментира с езика и да развива собствена езикова идентичност, а учителите могат да подпомогнат този процес чрез системни контакти и практически насоки за родителите.

В същото време, изследването има своите ограничения – малка извадка и самооценъчни данни, които ограничават възможностите за генерализиране. Бъдещи проучвания с по-широки и разнообразни извадки, комбиниращи количествени и качествени методи, биха разкрили по-задълбочено влиянието на семейната среда върху езиковото развитие.

В заключение, стилът на родителско възпитание може да улесни или да затрудни усвояването на чужди езици. Това налага целенасочени усилия за подкрепа на родителите чрез образователни програми и практики за ефективно сътрудничество с учителите. Само така ранното чуждоезиково обучение може да се развива в атмосфера на доверие, подкрепа и взаимно уважение.

ЛИТЕРАТУРА

Андонова, Д. (2021). Влияние на родителските стилове върху стила на привързаност в детството в контекста на културните особености. *Годишник на Софийския университет „Св. Климент Охридски“,* Факултет по науки за образованието и изкуствата, Педагогически науки, *113*.

Андонова, М. (2025). Емоционално-волевата култура на децата в подкрепа на щастливото детство. В: *Предучилищно образование в България: Национални приоритети и международно сътрудничество в подкрепа на щастливото детство.* София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.

Валентинова, Г. (2025). Форми на сътрудничество с родителите: Благотворителните инициативи в подкрепа на щастливото детство. В: *Предучилищно образование в България: Национални приоритети и международно сътрудничество в подкрепа на щастливото детство.* София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.

Естър, Б. (2022). *Влияние на родителските стилове върху интеграцията на юношите в училищна среда [Автореферат].* Варна: Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“, Факултет по психология.

Станоева, Т. (2022). *Родителски тренинг, специфициран на базата възраст на детето.* София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.

Han, J., & Yan, Z. (2025). *Cognitive mechanisms underpinning pro-social behavior across cultures.* Guangxi Education Modernization and Quality Monitoring Research Center, Nanning Normal University.

Marinova-Mitova, A. (2024). Личностното развитие на учениците в разбиранията на учители, училищни психолози и педагогически съветници. *Педагогически алманах, 32*(2), 158 – 198.

Mladenova, M. (2024). The parents' perspective: Overcoming the challenges and discovering the benefits of early second language acquisition. *Foreign Language Teaching*, *51*(6). https://doi.org/10.53656/for2024-06-04

Ri-An Kyra, D., Cayaban, M., & Cano, J. V. A. (2025). Parenting styles and social development in childhood. *International Journal of Innovative Science and Research Technology*, *10*(4), 196 – 203. https://doi.org/10.38124/ijisrt/25apr102

Sanvictores, T., & Magda, D. M. (2022). *Types of parenting styles and effects on children*. Bethesda, MD: National Library of Medicine.

REFERENCES

Andonova, D. (2021). Vliyanie na roditelskite stilove varhu stila na privarzanos v detstvoto v konteksta na kulturnite osobenosti. *Godishnik na Sofiyskiya universitet "Sv. Kliment Ohridski"*, *113*.

Andonova, M. (2025). Emotsionalno-volevata kultura na detsata v podkrepa na shtastlivoto detstvo. In: *Preduchilishchno obrazovanie v Bulgaria: natsionalni prioriteti i mezhdunarodno satrudnichestvo v podkrepa na shtastlivoto detstvo*. UI Sv. Kliment Ohridski.

Ester, B. (2022). *Vliyanie na roditelskite stilove varhu integratsiyata na yunosite v uchilishtna sreda* [Avtoreferat]. Varna Free University "Chernorizets Hrabar".

Han, J., & Yan, Z. (2025). *Cognitive mechanisms underpinning pro-social behavior across cultures.* Guangxi Education Modernization and Quality Monitoring Research Center, Nanning Normal University.

Marinova-Mitova, A. (2024). Lichnostnoto razvitie na uchenitsite v razbiraniyata na uchiteli, uchilishtni psiholozi i pedagogicheski savetnitsi. *Pedagogicheski almanah*, *32*(2), 158 – 198.

Mladenova, M. (2024). The parents' perspective: Overcoming the challenges and discovering the benefits of early second language acquisition. *Foreign Language Teaching*, *51*(6). https://doi.org/10.53656/for2024-06-04

Ri-An Kyra, D., Cayaban, M., & Cano, J. V. A. (2025). Parenting styles and social development in childhood. *Int ernational Journal of Innovative Science and Research Technology*, *10*(4), 196 – 203. https://doi.org/10.38124/ijisrt/25apr102

Sanvictores, T., & Magda, D. M. (2022). *Types of parenting styles and effects on children*. Bethesda, MD: National Library of Medicine.

Stanoeva, T. (2022). *Roditelski trening, spetsifitsiran na baza vazrast na deteto*. UI Sv. Kliment Ohridski.

Valentinova, G. (2025). Formi na satrudnichestvo s roditelite: blagotvoritelnite initsiativi v podkrepa na shtastlivoto detstvo. In: *Preduchilishchno obrazovanie v Bulgaria: natsionalni prioriteti i mezhdunarodno satrudnichestvo v podkrepa na shtastlivoto detstvo*. UI Sv. Kliment Ohridski.

PARENTING STYLES AND THEIR SIGNIFICANCE FOR LANGUAGE ACQUISITION IN EARLY SCHOOL AGE

Abstract. The study examines the impact of parenting styles on the social and linguistic adaptation of children in early school age. Theoretical frameworks and empirical data indicate that supportive and dialogic models of family interaction create conditions for self-confidence, positive motivation, and readiness to participate in language-related activities, whereas authoritarian and controlling practices lead to fear of making mistakes, low self-esteem, and hindered communication. The research was conducted among parents of 30 children aged 10 through a survey method. The questionnaire includes 10 items adapted from established classifications of parenting styles and demonstrates satisfactory reliability ($\alpha = 0.74$). The results show that approximately 65% of parents display supportive behavior, while 45% use authoritarian strategies, with a significant proportion combining different approaches. The analysis confirms that supportive practices are associated with positive socio-linguistic adaptation, whereas authoritarian ones produce the opposite effect to the expected "necessary discipline." The study highlights the role of cultural specificities and outlines a practical need for partnership between school and family through parent training and joint initiatives. Despite limitations related to the small sample size and the self-reported nature of the data, the findings contribute to a better understanding of the relationship between family dynamics and early foreign language learning.

Keywords: parenting styles; social adaptation; language development; authoritarian upbringing; supportive strategies; early school age

✉ **Dr. Vesela Bozhkova**
ORCID iD: 0000-0002-7678-1638
Southwest University
Blagoevgrad, Bulgaria
E-mail: vesela_bojkova@abv.bg